

KONYA

Konya Halhevi tarafından - Őindilik - iki ayda bir çıkarılır, ve Anadolunun ve daha ziyade Konya vilâyetinin tarih ve coğrafiyasına, jeoloji ve etnoğrafiyasına, halkiyat ve ihsaiyatına ait yazıları ihtiva eder

YIL III

İKİNCİ KÂNUN 1940

SAYI 31

MEVLEVİ VELİLERİ

EFLÂK'İNİN مناقب العارفين İSİMLİ ESERİNDEN TERCEME EDİLMİŞTİR

Çeviren :

NACİ FİKRET BAŞTAK

- Geçen nüshadakinin ardı -

8 — Tefekkürat ve mülahazat içinde müstağrak bulunan Harezmsah bu fikri Sultanülülemaya bildirmek ve onun kulağına isâl etmek için bir çare bulmağa muvaffak olamıyordu. Hazretin muhiplerinden bazıları bu vaziyetten kendisini haberdar ettiler. Ertesi gün Mehmed Harezmsah havası bendegânından birisini bilintihap elçi sıfatile Sultanülülema'nın nezdine gönderdi ve onun vasıtasile şu sözleri kendisine isâl etti: "Eğer şeyhimiz Belh'i kabul ederse bugünden itibaren onun Padişahı olsun ve memâlik ve asâkir onun olsun; ve başka bir memlekete gitmekliğim ve orada ikamet etmekliğim için de bana müsâade etsin; zira aynı bir memlekette iki padişahın bulunması muvafık değildir ve Allah'a şükürler olusun kendilerinde iki türlü saltanatın bulunduğu müsellemdir. Birisi: bu dünyanın saltanatı, diğeri saltanatı âhirettir. Eğer bu âlemin hükümdarlığını bize bahş ve isar ederler ve o fikirden vaz geçerlerse geniş bir inayet ve azim bir lütfetmiş olurlar.,,

9 — Sultanın ulağı bu suretle ifayı

vazife edince Hazreti Baha Veled buyurdu ki: "Sultanı İslâma selâmımı ulaştır ve de ki: Mulkü Fenanın sultanlığı ve bu cihanın asâkir ve hazâini ve defâini ve taht ve bahtı padişahlara lâyıktır; biz dervişleriz; memleket ve saltanat bizim halimize münasip değildir: Beyit :

کسی کہ نوبت (الفقر فخری) زد جانش
چہ الفات نماید بتاج و تخت ولوا ؟ [*]

"Biz hoşnudii tam ile sefer ederiz, tâ ki Sultanımız kendi etbâ ve ahbâbile müstakil ve rahat kalsın.,,

Kasıt bu su gibi saf ve berrak cevap nzerine geriye döndü. Baha Veled kendi eshabına işaret buyurdu ki: (تسافروا تصحوا افتنموا) yani seyahat ediniz, sağlamlaşınız, müstefit olunuz. İşte bu suretle Allah'ın ismile tasمیم ettiğimiz seyahat için hazırlanmanız zarurîdir.,, Diyorlar ki kıymetli kitap-

(*) - Bir kimse ki onun ruhiunda Peygamberin (الفقر فخری) yani fakrım benim için baisi iftihar sözü nöbet çalıyor. Yani tainendaz oluyor; böyle bir adam tace, tahta, ilvaya nasıl iltifat eder? Yani bunlara imrenmesi mümkün müdür?

larını, gerek kendisinin ve gerek es-habının ev eşyasını ve erzakını nakletmek için üç yüze yakın deve hazırlamak icap etmiştir. Ve kırk kadar müftii kâmil ve zühdü takva sahipleri maiyetinde hareket ettiler. Nasıl ki Hazreti Peygamber de münafıkların eza ve cefasında ve hasutların şerlerinden bızır olarak bu suretle Mekkei Mükerrerme'den Medinei Münevvere'ye hicret buyurmuşlardı.

10 — Belh ahalisinden olup ta şeyhin mürit ve muhipleri olanların yüreklerinden kopan feryadü fiğan semalara yükseldi; ve umumî bir galeyan husule geldi, ve azîm bir isyanın vukuuna remak kaldı. İzzetmüştah vehim ve korku içine düştü. Sultanül-ülema'mın nezdine tekrar müteber kasitlar gönderdi ve onlar vasıtasile özürlerinin kabulünü ve kusurlarının afvini dileyen bir vaz'ı aldı, tâ ki halkın galeyana sükûmet gelsin. Yatsı namazından sonra, Padişah, yanında veziri olduğu halde, Baha Veled'in nezdine girdi ve onun önünde hadsiz, nihayetsiz bir hurmet, ta'zim ve serfûrû ile azimetten vazgeçmesi ve seferden fariğ olması için rica ve niyaz etti. Fakat Baha Veled asla razı olmadı. Uzun uzadıya münakaşadan sonra Padişah rica etti ki hiç olmazsa o suretle gaybubet etsin ki halk buna muttali olmasın, aksi takdirde isyan zuhur eder ve büyük felâketler vukua gelir. Baha Veled Sultanın sözünü kabul etti ve öndeki cuma günü bir içtima yapılmasını emretti (1).

(1) - Eflâkî'nin metninde şöyle yazılıdır : (روز جمعہ تذکیر عظیم فرمود) Bundan maksadı sade bir toplantı, bir veda içtimaidan başka bir şey değildir. Halbuki C. Huart bunu «Büyük bir zikir meclisi» diye tercüme ettiği gibi haşiyesinde de «Tezkir: bir zikir yani dervişlerin yaptıkları gibi bükülme icra etmek Mevlevîler için ise zikir bir rakıstır, diyor. Halbuki Mevlevîlikteki «dönme» yi neden sonra Mevlâna göstermiş ve bunun bir âyin şeklinde teessüsü ise Sultan Veled zamanında olmuştur.

Meelis pek hararetili oldu ve es-habın feryadü fiğanı haddi tecavüz etti, ve muhibbanın gözlerinden yaş yerine kanlar akdı.

11 — Baha Veled söze şu suretle başladı: «Ey mülkü fâninin hükümdarı, eğer bilmiyorsan ve agâh değilsen bil ve agâh ol ki sen sultan isen ben de sultanım; sana Sultanülümera deyorsa bana da Sultanülülema deyolarlar. Bundan başka sen benim müridimsin de. Senin saltanatın ve padişahlığın bir nefese mevkuftur, yani sen bir nefesi vermekle nihayet buhur, ve benim saltanatım ve padişahlığım öyle bir nefese vabeste değildir; ne vakit ki senin o nefesin nefesinden muntaki olur, ne sen kalırsın, ne de senin tahtın, bahtın (Yani ikbal ve saadet ve servetin), ne memleketin, ne âkap ve ensap ve esbabın kalır, (2) کأنم تن بالامس».

Hepsi de yok olurlar, amma bizim nefsi nefsimiz nefesimizden çekildiği zaman bizim ensap ve evlâdımız tâ tâ kıyametin zuhuruna kadar arzın

(2) - Bu ibare Kuranı Kerimden alınmıştır : (سورة یونس) ün 24ncü âyeti şudur :

(أنا مثل الحیوة الدنیا کما انزلنا من السماء فاختلط به نبات الارض مما يأکل الناس و الانعام حتی اذا اخذت الارض زخرفها وازینت ووطن اهلها انهم قادرون علیها انیها امرنا لیلاً اونهاراً فجعلناها حصیداً کأنم تن بالامس كذلك تفصل الایات لقوم یتفکرون.

Hayatı dünya şuna benzer ki biz gökten suyu indiririz, ol suyun ihtilatıyla yer yüzünde insan ve hayvan yiyecek meyve ve hububat ve otluk biter. Tâki zemin elvanı ezhar ve envay esmar ile müzeyyen olur, ve ol zemin ahali ol esmar ve hububat ve sairî ahz ve cem'a kadiriz zannederler. Gece ya gündüzde ol yere bizim fermanımız gelip ol esmar ve nebatı biçilmiş, ya kökünden koparılmış gûya dünkü gün hiç olmamış gibi ederiz. İşbu beyan gibi bu misali tefekkür eden kavim için biz âyâtı Kur'anı tafsil ederiz. (Tefsiri Mevakib'den) N. F. B.

evtadı olarak payidar kalacaklardır; zira denilmiştir ki:

(3) (كل سبب ونسب ينقطع الاسبى ونسبى).

“Şimdiki halde ben gidiyorum, amma malûmun olsun ki benim gitmemi müteakip Allah'ın askerleri olan ve etrafa yayılıp dağılmış çekirğelere benzeyen ve dargın ve sert suratlılık ve gazap ve şiddeti hilkat ve tabiatleri icabatından bulunan leşkeri cerrarı Tatar yetişirler; onlar Horasan memleketini zaptedecekler ve Belh ahalisine ölümün acı şerbetini tattıracaklar ve âlemi hercümerç edeceklerdir, ve memleketi yüz bin elem ve ızdırıp ile ayıracaklardır; ve akibet sen de Sultanı Rum'un (Yani Konya Selçukî hükümdarının) elinde helâk olacaksın..”

Öyle naklederler ki bu nutkun ortasında ânî olarak böyle bir hıçkırık, iç çekerek ağlama zuhur etti ki cemaatin kısmı âzama kendilerinden geçtiler, ve mimber, mihrabın kenarından mescidin ortasına kadar hareket etti. Hazırundan bir çoğu Allahın heybetinden can verdiler.

Cenabıhaktan yaptığı istihareye binaen Cumartesi günü müteyemmiyen diyarı Belh'ten Darüsselamı Bağdad'a müteveccihen hicret buyurdular.

12 — Hazreti Baha Veled'in Nasb hatun isminde bir dayesi var idi ki gayet âlime ve ehli fetva ve ulûmu fûnunla erkeklerle hem pâyeye idi. Bazıları Baha Veled'in hemşiresi olduğunu söylerler. Bu kadın da zevci ile beraber orasını terkeyledi. Diyorlar ki, Hazreti Mevlâna Celâleddin Muhammed o zaman beş yaşında idi,

(3) - Her sebep ve nesep münkati' olur. Ancak benim sebep ve nesebim münkati' olmaz, demektir. Burada (sebep) izdivaç suretile husûle gelen akrabalık demektir.

N. F. B.

ve biraderi Alâüddin Muhammed yedi yaşında idi.

13 — (Hikâye): Büyük muhibban ve yârânımızdan bir aziz şöyle rivayet etti ki; bir gün zamanın Cüneydi bulunan Çelebi Hüsameddin (قدس سره العزيز) in makamında ve şiddetli bir kışın ortasında büyük bir semâ' oldu. O gün Hazreti Mevlâna çok müteessir ve muztarip bir halde bulunuyordu. Sonra mübarek göğsünü açtı, aşikane ahlâr çekti ve ihvan ve yaranı bu halden çok teessür ve rikkat duyduklar ve işte o zaman buyurdular ki: “Bir zaman olmuştu ki bir ehli dilin kalbi derdü elemle dolmuş idi, ve miskin Horasan hâlâ onun intikamını çekmektedir, harabiye yüz tutmuştur ve hiç bir zaman mamur olmayacaktır..” dedi ve şu beyti söyledi:

تادل مرد خدا نامد ببرد
هیچ قرنی را خدا رسوا نکرد
خشم مردان خشک کرداند سحاب
خشم دلها کرده عالمها خراب. (4)

Semâ'dan sonra Çelebi Hüsameddin (رضی اللہ عنہ) bu halin aslını sual etti; Hazreti Hüdavendigâr (Yani Mevlâna Celâleddin) pederinin Belh'ten sureti iftirakını min evvelihî ilâ âhirihi nakletti.

14 — Bu suretle Belh şehrinde harice çıktılar ve yola düzuldüler. Yol üzerinde bulunan bütün buk'alar ve kaleler ahalisi, daha önceden rüyalarında Hazreti Peygamberi görmüşler ve kendilerine şöyle dendiğini işitmişlerdir: “Sultanülülema Baha Veleddi Belhî geliyor, onu tam bir izzet ve ikram ile ve itikadı tam ile

(4) - Merdi Hudanın kalbi, derdü elem içinde yaşadığı müddetçe hiç bir zaman Allah onu rüsva etmez. Merdanı Huda'nın hışmı gazabı bulutu kurutur, ve yüreklerin hışmı dünyaları harap eder.

istikbal ediniz ve kendisini mübeccele ve muazzez tutunuz.,

Daha o mevkie gelmeden o menzilin ve o buk'anın ahalisi bir günlük yoldan istikbaline gittiler ve tam bir izaz ve ikram ile onu kendilerine misafir ettiler. Velhasıl bu suretle konarak ve göçerek nihayet Bağdad ve havalisine yaklaştılar. Halbuki şehrin yasakçıları koşarak önüne çıktılar, ve "Siz ne millattensiniz? ve nereden geliyorsunuz?," gibi sualler surmaya başladılar. Hazreti Baha Veled başını tahtirevandan çıkararak şu suretle cevap verdi: (من الله والى الله ولا حول ولا قوة الا بالله) = Lâmekândan geliyorum ve bilâmekâna gidiyorum.,

Arap yasakçıları hayret ve taaccüp içinde başlarını indirdiler, hâl ve keyfiyetten haberdar etmesi için içlerinden birini halifenin nezdine gönderdiler ve bildirdiler ki: "Kalabalık bir cemaat gelmiştir, kısmı ekseri ülema ve fudaladan mürekkeptir. Horasan canibinden geliyorlar., Halife bu cemaat hakkında verilen bu malûmatı işidince hayret içinde kaldı ve birisini, o zaman şeyhlerinin şeyhi hükmünde bulunan Şehabeddin Sühverdi'yi (رحمة الله عليه) (5) nezdine gönderdi, tâ ki Darülhilâfede hazır bulunsun. Nihayet şeyh halifeden vak'ayı işidince buyurdu ki: "Bu gelen Bahaüddini Velede Belhi'den başhası değildir. Çünkü bu sırada bu türlü sözü ve bu tarzı güftarı Baha Veled'den başka hiç bir kimse söyleyemez.,

15 — Bu suretle refakatinde Bağdad'ın aşkıtam ve sıdkıküllî ile mütehasıs bulunan bütün büyükleri ve

(5) - 539 (1145) tarihinde (Zencan) civarındaki (Sühvered = Sohrawerde) da doğmuş ve 632 (1234) de Bağdad'da vefat etmiştir.

Bakınız: Ibn-Khallikân, T, II., P. 382
Cl. Huart

küçükleri bulunduğu halde şeyhin istikbaline çıktılar. Karşı karşıya geldiklerinde Şeyh Şahabeddin katırından aşağıya inedi ve şeyhin dizini lebi edeb ve tazim ile takbil etti, ve ona arzı hizmet eyledi ve kendi tekkesine beraber götürmek istedi, Sultanülülema buyurdu ki: "İmamalar için medrese daha mümasiptir., Binaenaley (Medresei Mustansırıyye) ye nüzul ettiler (6).

Şeyh bizzat onun ayaklarından çizmelerini çekti ve onun hakkında haddü kıyasın fevkinde hurmet ve izzet gösterdi. Baha Veled buyurdu ki: "Biz bu yere legerendaz olmak istemiş (7) ve burada ikamete niyet etmiştik, amma ihrama (8) bürünerek Beytullahilharamı ziyaret etmeği Şeyhin nezdinde oturmayı tercih ettik, ان شاء الله وحده العزيز (Bir ve aziz olan Tanrı eğer isterse).

16 — Öyle söylerler ki aynı saatte Halife altın bir tabak içerisine üç bin

(6) - 630 (1232) tarihinde, Halife Müstansır-Billâh tarafından Diçlenin sol sahil üzerinde inşa ettirilmişdir. Bunlar halihazırda gümrük binaları olarak kullanılmaktadır. Bakınız:

Cy. Salmon: L'Intraduction - topographique à l'histoire de Bağdad, P. 65, 68; Cl. Huart, Histoire de Bağdad dans les temps modernes, P. X.

(7) - «Lengerendazim» dervişlerin gemcilerden aldıkları bir tâbirdir. Dervişlerin tekkelerinden birisine lenger isminin verilmiş olması bu sebepten dolaydır.

(8) - Asıl manası «tağdis = Consecration» demektir. Arzı mukaddesin hudutlarını aşarak içerisine dahil olan hacımın içinde bulunduğu hâl manasıdır. Muahharen bu tâbir bu hâli iş'ar için giyilen libasa intikal etmiştir. Malûmdur ki bu dikişsiz iki peştimaldan iki futadan mürekkeptir. Merasim ve menâsik suretinde çıplak olarak devrû tavaf, put perestlerin âdetlerinden olup edep ve hayâya muvafık bir surette tadil ve tañiff edildikten sonra İslâmiyet tarafından da kabul ve muhafaza olunmuştur. Bakınız: Hughes. Dictionary of İslâm, P. 156, 195.

Misir altını koyarak envai nevalelerle (9) birlikte Baha Veled'in taşrif ve kudumu hakkı olarak kendisine gönderdi. Hazreti Baha Veled onu kabul etmedi, çünkü o haram ve şüpheli bir maldı, ve bir adam ki daimî surette ayyaşır ve saz, şarkı ve ney sesleri dinlenmektedir, onun yüzünü görmek ve onun bulunduğu yerde mukim olmak caiz değildir.

17 — Bu haber, halifenin kulağına gidiñçe son derecede mükedder ve ve melûl oldu, ve derler ki, hülefayı pâk meyanında onun gibi zalim ve gaşım (10) ve bibâk (11) asla görülmemiştir. Halife Şeyhi (Sühreverdi) yi karşısına çağırarak ona şu emri verdi; dedi ki: "Ben bu adamın yüzünü mutlaka görmeliyim!", Şeyh cevap verdi: Ey Halifei rûyi zemin, o, sizinle mülâkâta aslâ razı olmayacaktır. Bana gelince bu büyük zatın heybeti velâyeti ile Hazreti Halifenin siyaseti arasında mütehayyir kalmış bulunmaktayım,,.

Halife buyurdu ki: "Onun mübarek yüzünü görebilmekliğim için bir çare bulmak gerekir,,. Şeyh dedi ki: "Meğer ki Cuma günü onu mescitte görebilelim,,.

18 — Şeyh kalktı ve Sultanülülemanın nezdine gitti ve bir vâzu nasihat yapması hususunda rica ve iltimas göstererek dedi ki: "Bütün ahali Bğdad kemâli ihlâs ve niyazi aşikane ile sizin meclisinize müştak ve

(9) - Nüzul = Nouzoul: çörekler, seyyaha takdim olunan kuru meyveler.

(10) - Gâşım. Bu da zâlim demektir.

N. F. B.ğ

(11) - Bibâk = Korkusuz demek ise de burada hayâsız, edepsiz, her türlü fezâhatten çekinmiyen manasını işrap etmektedir.

N. F. B.

teşnedir; (12) وذكرفأنالذیكرتفع ayeti kerimesi mucibince inayet buyurunuz, ümit olunur ki ne'ümit olacaklar ve nevmiit olmayacaklardır,,. Sultanülülema bu teklife icabet ile razı oldu, derhal Bağdad Şehrinde bir söz intişar etti ki, Cuma günü Baha Veledü Belhî vazedecektir. Bunun üzerine bütün Bağdad ahali Mescit Camide toplandılar ve güzel sesli hafızlar da her biri bir köşede âyetler ve zârî şerifler okudular. Sultanülülema o kadar çok letaif ve rekaik ve garaip ve dekaikten bahs buyurdular ki meclisde hazır bulunanlar baştanbaşa mest ve bihoş oldular, kendilerinden geçtiler ve Halife o kadar ağladı ki şerh ve tasviri mümkün değildir. Nihayet va'zın sonunda mübarek şarığını arkaya doğru kaldırdı ve yüzünü Halifeden tarafa çevirerek şu sözleri söyledi: (ای خلف خلیف بدرین آل عباس) Yani; Ey Abbasî Hanedanının değersiz ve liyakatsiz halefi. Yazık ki bir halefi salih değilsin! Hayatı bu suretle mi geçirmek ve bu şeriatte şeriatsızlığe çalışmak lâyük müdür? Acaba bunun delilini Allah'ın kitabında mı okudun? ve bu fetvayı Peygamberin haberleri arasında mı buldun? veyahut bu hücceti Hülefayı Raşidin'in sözleri ve din imamlarının ef'al ve harekâtı meyanında mı mutalea ettin? veyahut bunun buhranını tarikat şeyhlerinin mezhebinde mi müşahede ettin? Nihayet, bu harekâtı ne veçhile reva gördüğünü, ve kendin için niçin mubah tuttuğunu ve Hazreti Peygamberin gittiği yoldan harice niçin adım attığını niçin söylemiyorsun?

Hudavendi müteâlin azap ve ukubetinden kormuyor musun? ve Hazreti Mustafadan mahcup olmayıyor musun?

(12) - Kâfirlerin inadı sebebiyle va'zı terk etme. Yine pendü nasihat eyle ki ol müminlere nef'eder.

Tefsiri mevakiib. C: 2 - S: 378

آراسته وست بیزار آبی
زان روزنترسی که گرفتار آبی (13)

Şimdiki halde sana müjdelerim ki dar gözlü ve ateş gazaplılar yâni Moğol askerleri yaklaşmaktadırlar ve takdiri İlâhî şu veçhiledir ki, onlar seni şehit edecekler ve feryadü fiğânın içinde öldürecekler ve dini Muhammedinin intikamını senin canından alacaklardır. Heman, vakit gelmiştir, kalb gözünden gaflet perdesini kaldır ve akıl kulağını aç, tövbe ve istiğfar ile meşgul ol!., (14)

19 — Bu sözlerin akabinde Halife feryat etti ve inliye sızlıya ağladı ve o gün bu mecliste hazır bulunmuş olanlardan yedisinin cenaze namazı kılındı ve her ne kadar Halife kendisine mühimmat, atlar ve nükut gönderdi ise de Baha Veled kabul etmedi ve dedi ki: لا تحمل الصدقة لغنى ولا لادى مره سوي (15)... Bizim kifayet miktarı mühimmat ve emvalimiz vardır, onun hediyesini kabul etmemiz hiç muvafık olmaz. Zira bu takdirde Cenabıhakkın hükmü kazasının icrasına mani olmuş

(13) - Süslenmiş ve serhoş bir halde çarşıya geliyorsun! Giriftar olmak üzere bulunduğun felâket gününden galiba korkmıyorsun!

(14) - Bu Halife Abbâsî Halifelerinin (34) üncüsü olup 575 ten 622 ye kadar 47 sene icrayı hilâfet ve hükümet etmiş ve son zamanlarda Cengiz'in İslâm memleketleri üzerine hücum etmesine sebebiyet vermiş olan Nasıruddinillah'dır.

(15) - Zengine ve her azası sağlam insanın verilen sadaka helâl olmaz. (ذو مره فستوى) Kur'anı Kerim'in LIII. üncü suresi olan (والنجم اذا هوى) nin altıncı âyetidir. İki manâlı bir âyettir ki eski müfessirler zümresi bu iki manâ arasında tereddüt ederler. Taberî tefsiri, C: XXVII., S: 23, Satır: 9 ve mabadi. Bizzat hadis'e gelince oda aynı mahalde 20 nci satırda zikrolunmuştur. Lisanülarap C: VII. S: 15. Cl. Huart

olurum. لا راد. لقضاءه ولا مانع لحكمه يفعل (16)
الله ما يشاء وعلم ما يريد.

20 — Bahaüddin Veled henüz Bağdad'dan hareket etmemişti ki Halifeye şu haber geldi: "Cengiz Han'ın ordusu beşyüz bine yakın Moğol askerlerle Belh şehrini muhasara altına almışlar ve Horasan'ın şehirlerinden bir kaç parçasını tahrip ve yağma etmişler ve hesapsız esir almışlardır. Diyorlar ki, Cengiz Han Belh Şehrini zaptına kasdettiğinde Belh'liler ona karşı durarak azîm muharebe ve mukatele etmişlerdir ve Cengiz Han'ın oğlu olup Tülü Han'ın pederi bulunan Çağatay Han bu muharebede öldürülmüştür (17). Cengiz Han bundan son derecede hiddetlendi ve şu suretle emir verdi ki; "herkes büyüklerden ve küçüklerden ve çocuklardan ellerine geçirdiklerini öldürsünler ve hamile kadınların karınlarını deşsinler, ve şhrin hayvanlarını tamamen kurban etsinler ve Belhi yer üzerinde dümdüz etsinler.."

21 — Şu suretle nakil ve rivayet olunmuştur ki oniki bin mahalle mescidine ateş vermişlerdir. Mescitler arasında bulunan on dört bin hafız kur'an yanmışlardır, ve elli bine yakın ülema, talebei ulûm ve huffaz katlonmuşlardır. Bunlar kayıt ve tesbit edilmiş olanlar olup kütleli nastan ölenlerin miktarı bundan hariçtir.

(16) - Allah'ın hükmü kazasını geri çevirecek ve onun hükmüne mani olacak bir şey yoktur. Allah ne isterse onu yapar ve istediği şeyi hükmeder.

(17) - Burada bir karışıklık vardır. Öldürülen Çağatay değil, fakat onun oğullarından Mutuğan isminde biridir ki Bu da Belh önünde değil Bamyan'a hücum esnasında bir ok ile öldürülmüştür. Bakınız:

C. d'Ohsson: Historie des Mongols, T. I. P. 294; Ata-Melik Djoweini Tarihi Dihan gochâi, ed. Mirza Mohammed. T. I. P. 105 Cl. Huart

Diyorlar ki ikiyüz bin âdem oğlunu yakmışlardır, ve yağma ve garet ile alup götürdükleri şeylerin haddü hesabı yoktur. O memleketi temamile harap ve yebap ettikten sonra Moğollar Sultan Mehmed Harezmsâh'ı takibe koyulmuşlardır, tâ ki yakalıyarak helâk etsinler. Moğol askerinin yağma ve katliâm ile meşgul oldukları o havf ve dehşet günlerinde, Baha Veled'in müritlerinden keşfü keramet sahibi bir aziz var idi; Belh Şehrini bütün büyükleri feryadü fiğan ile onun huzuruna çıktılar, ve dediler ki: "Günahlarımızın affini Cenabihak'tan niyaz et, ve biz âsilerin şefii ol, tâ ki kaza ve kaderin şu karanlıkları zâil olsun,,". Derviş o gece tâ seher vaktine kadar uyanık kaldı, tazarru ve niyazı azîm gösterdi.

Seher vakti âlemi gayipten bir hâtif şu suretle ses verdi: "

(18) (يا ايها الكفرة اقبلوا الفجرة!) Üç gün sonra o aziz ile ona müracaat eden cemaati de şehit ettiler. (19) (طوبى لهم وحسن مآب).

Diyorlar ki, Bağdad Halifesi bu mâhoş ve cangüdaz haberi işitmekten son derece müteesir oldu ve yüzünün rengi tagayyür etti, ve devletin zevalini ve memleketin başka ellere intikal edeceğini kalben müşahede eyledi.

22 — Bu suretle naklederler ki, üçüncü gün Hazreti Baha Veled Kûfe yolundan Kâbe cihetine azimet gösterdi. Kâ'bei Muazzamanın ziyaretinden avdette Şam'a vasil oldu. O zaman Şam'da Melik Eşref Hükümdar bulunuyordu (20). Şam ahâlisi Sultanül-

(18) - Ey Kâfirler, facirleri öldürünüz.

(19) - En güzel makamda mes'ut ve bahiyar olsunlar.

(20) - Elmelikümuazzam İsa bin Adil bin Ebibekir bin Eyyub ki 624 te vefat etmiştir. Bunun biraderi olan Meliki Eşref Musâ ise Şam'ı ancak 626 da zaptetmiştir. Bakınız: Müneccim Baş, C: II. S: 616-617-625; İbnünesir C; XII., S: 315 -Cl. Huart

ülema hakkında büyük rağbet gösterdiler ve istediler ki orada mukim olsun. Fakat Sultanülema razı olmadı ve dedi ki: "Cenabihakın işareti şu veçhiledir ki bizim için yurt İklimi - Rum (Anadolu) olur ve toprağınız Payitaht olan Konya'nın zeminindedir., Malatya Şehrini civarına yaklaştıklarında 614 senesi içinde bulunuluyordu (21). Cengiz Han'ın vefatı vukubulmuştur. Oğlu Öktay Han (Ogotay) pederinin yerine gelmiştir, ve Sultan Alâüddini - Rum 616 senesinde Sivas'ta Rum Devleti Selçukiyesinin saltanat tahtı üzerine câlis olmuştur (22).

Haber verildi ki Celâleddin Harezmsâh Moğolların elinden kaçarken Ahlat şehrini muhasara altına almıştır, ve kendisine payitaht olmak üzere istemektedir, ve hiç şüphe yoktur ki Anadolu'yu da gozüne kestirmiştir ve şiddetli arzu göstermektedir (23). Bununla beraber Sultan Alâüddin Keykubad, Şam Hükümdarı Melik Eşref ile bil'ittifak Erzincan'ın üst tarafında Yassı Çemen nam mevkiye Harzem-

(21) - El yazma nushalarda sehven 614 yazılmıştır. Fakat bu tarihin doğrusu ne olduğu hakkında şüphe ve tereddüde mahal yoktur. Çünkü kat'i olarak biliniyor ki Moğol Fatih 18 Ağustos 1227-de ölmüştür. Bu ise İslâm tarihinin 624 üncü senesine muadildir. Bakınız: C. d' Ohsson, op. Iand. t. I., p. 318

(22) - Gerek bu tarih ve gerek Birinci Alâüddin Keykubad'ın cülusu etrafındaki vakayi hakkında benim şu eserime bakınız:

Épigraphie arabe d'Asie Mineure (dans la Revue Sémitique de 1895) p. 37 du tirage à part.

(23) - 626 senesinin nihayetindedir (1229). Bu vak'a hakkında bakınız: Mohammed en Nesawî: Historie du Sultan Djelâleddin Monkobirti, trad. Houdas, p: 330 et suivantes; İbnül Athir, t: XII., p: 314 -Cl. Huart

Nesevi'nin bu eseri Merhum Necib Asım bey tarafından Türkçeye tercüme edilmiş ve Latin harflerile neşrolunarak Devlet matbaasında satılmakta bulunmuştur. N. F. B.

lilerin ordusunu mağlûp ve perişan etmişlerdir, ve Celâleddin Harezmsâh Harbirt = Harput (24) cihetine doğru kaçmakta iken Kürtlerin eline düşerek katlolunmuştur (25).

(26) قطع دابر القوم الذين ظلموا والحمد لله رب العالمين

شعر: (گفته شد ظالم جهانی زنده شد

هر یکی از نوخدارا بنده شد

درفتاد اندر چمی کوکنده بود

(27) زانک ظلمش بر سرش آئنده بود)

(24) - Khartapert yerine Kharpert yazılmıştır. Khartapert Küçük Asya'daki Harput Şehrinin Ermenice ismidir. Bu şehre Arap Coğrafiyunu Hısnı Ziyad derlerdi.

(25) - Dağda'da gitmekte iken bir Kürt tarafından katlolunmuştur. Nesevî, zikri geçen eser, S: 410; Ebülfida: Tarih, İstanbul tab'ı, C: III., S: 158

(26) - Kur'anı Kerim'in Suretül'Inam'da 45 nci âyetidir. Manâsı: «İmdi zalim kavmin son ferdi de münkati oldu, âlemlerin sahibi olan Allah'a şükürler olsun» demektir.

(27) - Kit'anın mânâsı: Zâlim öldürüldü, cihan tâze hayat buldu. Herkes yeni baştan Allah'ın Kulu oldu (Yâni tahdîsi nimet makamında Allah'a yeniden arzı ubudiyet ettiler.), o zâlim bizzat kendi kazdığı kuyuya kendisi düştü. Bu, onun kendi zulmüdür ki, tekrar kendi başı üzerine avdet etti.

Mütalea : Celâleddin Harezmsâh gibi hem Türk ırkının, hem de âlemi İslâm'ın bihakkın medarı iftiharî olan öyle büyük bir fazilet ve insanîyet kahramanı hakkında Eflâkî'nin bu tarzda idareî İhsan etmesi cidden teessüflerle karşılanacak pek büyük bir haksızlık ve insafsızlıktır. Celâleddin'in kahramanlığı, şecaati, ferağatkârlığı, dostlar şöyle dursun, en büyük düşmanı olan Cengiz'i bile hayran ve tahsîn hân eylemiştir. Celâleddin bütün İslâm devletleri içinde tek başına Moğol tufanına karşı durmuş ve bir çok muharebelerden sonra nihayet Sind nehri kenarına kadar çekilmiye mecbur olmuş ve orada meyusane son bir muhareben sonra yap yalnız kalınca evvelce İskenderlerin ve Mahmudu Gaznevilerin, fakat kuvvetli ve cesim ordularile birlikte rahat rahat geçtikleri o azim Sind nehrine, kendisi müsellaah ve atı zırh içinde olduğu halde bipervâ atılarak karşı sahile geçmiştir. Bunu gören hasmı -blamanı Cengiz, onu karşıya geçinceye kadar hayret ve memnuniyetle temaşa ettikten sonra dönerek kendi oğullarına :

Ve bu vak'a 628 (1231) de vukua gelmiştir (28).

23 — Hikâye: Naklederler ki, Bahaeddin Veled Bağdad'da Medresei Mustansırıyyede iken her gece yarısı su istedikçe oğlu Hazreti Mevlâna Celâleddin Muhammed yatağından kalkarak su almağa giderdi. Medresenin kapısına vardığında kapı anahtar olmaksızın Allah'ın emrile ve Yusufu Sıddık için olduğu gibi kendi kendine açılır, Mevlâna Bağdad'ın şat'ından (Yâni Dicle nehrinden) testiye doldurup pederinin baş ucuna götürdüğünde Medresenin kapısı tekrar kendi kendine kapanırdı. Meğer medresenin bevvabı sahibi dil ve ruşen - zamir bir terzi olup bu hâli bu suretle bir çok kerreler görmüş ve kimseye bir şey söylememiş idi. Fakat bu hâl haddi tecavü edince bunu Bağdad'ın şeyhlerine ihbar ve ifşa etmeğe başladı. Bahaeddin Veled onun bu hareketinden dolayı çok münfail oldu, ve bevvabı niçin böyle yaptın diye tevbih ve ta'zir etti. Biçare kapıcı bu hareketinden dolayı tevbe etti ve Bahaeddin Veled'in bende ve müridi oldu.

24 — Öyle naklolunmuştur ki, Malatyadan çıkıp ta Erzincan hizasından geçerlerken Şeyhi Rabbanî Kehvâreger, Hâcegi ve Şeyh Haccac ve saire gibi aynı zamanda müridanı hassı bulunan yârânı kiramı Erzincan'a gir-

«İşte her hükümdarın mâlik olmasını arzu ettiği bir evlat» demiştir. Celâleddin Hrezmsâh'in menakıp ve kahramanlıkları yukarıda söylediğimiz Mohammed Nesevî'nin kitabında tafsil edildiği gibi edebî surette de Cengiz'in ve Moğol İstilasının mahiyetini (Emir Nevruz) un mukaddimesinde pek güzel bir surette tarif ve tavsif etmiş olan büyük ve lâyemut edibimiz merhum Namık Kemal, (Celâleddin Harezmsâh) isimli piyesinde de pek mükemmel bir surette tasvir etmiştir.
N. F. B.

(28) - El yazmaları yanlış olarak 620 yazıyorlar. Nesevî'nin zikri geçen eserinin 413 ncü sahifesine bakınız.

meleri için rica ve iltimasta bulundular. Buyurdu ki: "O şehre cemaat ile girmemize müsaade yoktur, çünkü şerir insanlar orada çoktur."

25 — Böyle rivayet ettiler ki; Erzincan Meliki Fahreddin (رحمة الله عليه) (29) uyanık ruhlular zümresinden ve evliyanın kerametlerine itikat edenlerden olup zevcesi İsmetî Hatun ki iffet ve ismet hususunda zamanın Ayişesi ve asrın Haticesi ve veliliği meşhur olmuştur. Âlemi gâipten ona malûm oldu ki böyle bir kutbu âlem şehrin civarından geçmektedir. Derhal bir ata binerek Bahaeddin Veled'in arkasından gitti. Bunu müteakip Melik Fahreddin'in hususî köleleri vukuu hâli kendisine ihbar ettiler. Bunun üzerine onlar da bir kaç süvari ile birlikte İsmetî Hatunun arkasından gittiler. Ve Erzincan civarındaki Akşehir kurbinde Hazreti Baha Veled'e ulaştılar (30). Atlarından yere indiler ve yeri öptüler. Hazreti Baha Veled kendisini sevmiş olan bu zevce ve zevcenin her ikisini de müritliğe kabul etti.

26 — Her ne kadar Melik Fahreddin bütün kuvveti ile Sultanülema'nın Erzincan'a dönmesi için rica ve ısrar etti ise de kabul ettirmek mümkün olmadı ve buyurdu ki: "Eğer siz benim tâlip ve âşıkım iseniz bu kasabada benim için bir medrese inşa et-

(29) - Ebûlmuzaffer Berham Şah, Mengücek Hanedanından bir hükümdar olup Davud'un oğlu ve Emir Mengücek'in torunudur. 622 (1225) de ölmüştür. Şairi meşhur Nizâmî, Mahzenülesrar isimli eserini ona ithaf etmiştir. (Rieu, Calatoque des manuscrits persons du British Museum, t. II. P. 565; Huart, Epigraphic, p. 59). Cf. M. Th. Houtsma, Keleti Szemle, t. V. (1904), p. 277. Müneccim Baş, t. II. p. 578; Ahmed Tevhid, Catalogue du Musée impérial ottoman, t. IV. p. 76 et suiv. ; İbn-Bibi, Rectil, t. III. , p. 389; t. IV., p. 150.

(30) - İbni-Bibi tarafından iki defa zikrolunmuştur.

tiriniz, tâ ki bir müddet burada ikamet edeyim". Onlar Erzincan Akşehiri denilen bu kasabada onun için bir medrese inşa ettiler, tam dört sene o medresede halka ders verdi ve Melikei Cihan (Yani İsmetî Hatun) onun nezdine devam ederci. Nihâyet Cenabîhak'ın takdirile Melik Fahreddin ve İsmetî Hatun vefat ettiler (الى رحمة الله تعالى). Bahaeddin Veled oradan müfarekatle menzil menzil konup geçerek nihayet Konya Şehrinin mülhakatından olan İârende (Karaman) kasabasına iriştiler (31). Burada Sultanı

(31) - Lârende şimdiki halde aynı isimdeki kazanın merkezidir. Bu kasaba 15 nci asırda Rum Selçukîlerle Osmanlılar zamanı saltanatının arasında orada hükümran olmuş olan hanedanın namına nisbetle (Karaman) da tesmiye olunmuştur. Bu kaza Konya Vilâyet ve Sancığına tâbidir. 1325 Hicri tarihinde intişar eden Devleti Osmaniye Salnamesine nazaran (S/779) 39 u nefsi Karaman'ın, ikisi Aladağ nahiyesinin ve 10 u Hadım'ın olmak üzere tekmiil kazanın ceman 43 köyü vardır. Şu eserlere de bakınız :

Ali Cevad : Coğrafya Lûgati: S: 606, Kâtip Celebi : Cihannüma, S/616, Texier Asie Mineure, p. 659; eski zamanlardaki Laranda'dan muhaffef olan Laranda ismi (Diodore de Sicile XVIII., 22) Vital Guinet'nin Turque d'Asie isimli eserinde görülüyor; yalnız bu eserin birinci cildinin 818 nci sahifesinde, diğer malûmat olmaksızın Karaman kazasının yalnız ismi geçiyor. C. Huart

Strabon coğrafyasında Isaurique vilâyetinden Derbé'den bahsederken burasının vaktile Tiran Antipater Derbétes'in makarrı hükümeti olduğunu söylediği sırada bu Tiran'ın aynı suretle Larandaya da malik olduğunu ilâve ediyor.

Bakınız : Strabon, LivreXII., chap. VI., 3. William Smith' de tarih, coğrafya ve esatir lûgatinde şu izahatı veriyor:

Lycaonia; Aapavda'nın cenubunda Taurus'un eteğinde ehemmiyetli bir şehirdir ki Isauria'lı haydukların kendileri için vücuda getirdikleri mevkil müstahkemlerden birisi de bu şehir olmuştur.

(K o n y a) monoğrafimizin buna ait kısmında görülecektir ki Laranda bir Pelaskî şehridir. N. F. B.

İslâm Alâeddin Keykubad'ın kaymakamlarından Emir Musa namında birisi var idi ki bu vilâyetin Subaşı ve Hakimi idi. Bu Türk (yâni cesur ve kuvvetli) bahadır ve sâdedil ve tâlibi sadık bir adam idi. İşitti ki; Horasan memleketinden böyle bir adam gelmiştir, ve anladı ki böyle bir güneş kolay kolay her tarafta neşrû şua' etmez (32). İşte bundan dolayı Emir Musa, maiyetinde bütün şehir ahalisi, askerler olduğu halde yaya olarak Sultanülülemayı istikbal etti ve onunla karşılaştıklarında hepsi de onun müridi oldular. Emir Musa her ne kadar Sultanülülemayı kendi sarayına davet etti ise de o razı olmadı ve kendisine bir medrese gösterilmesini arzu etti. Emir Musa onun için şehrin ortasında bir medrese inşa edilmesini emretti ve derler ki müşâ-rünileyh yedi sene yahut daha ziyade o medresede ikamet buyurmuş-

(32) - Cl. Huart buradaki kelime oyununu iyi anlayamamıştır. Farsî metin şöyledir :

شبنده که چنین مریدی از ملک خراسان می رسید و دانست
که این چنین خور آسان بهر جای نتابد

Bunun manası bizim yukarıda yazdığımız gibidir. Halbuki Huart bu ibareyi şöyle tercüme etmiştir: Öğrendi ki Horasan'dan böyle bir şahsiyet geliyordu ve anladı ki böyle bir kolay yeyici gelişi güzel her yere inmez.

N. F. B.

tur. (*) Mevlâna Celâleddin Muhammed bülüğ yaşına eriştikte kendisine Hoca Şerafeddin Lalayı Somerkandinin kızı nikâh ile alındı. Bu zat muteber kerimülası ve şerifüttaccar olup-kızının ise güzellikte letafetü cemal ve kemâlde emsâli yok idi ve ismi de Gevher Hatun idi. Heman azim düğün yaptılar ve Mevlâna'nın oğulları Sultan Veled ile Alâüddin 623 (1226) senesinde o hatundan âlemi vücade geldiler. Öyle rivayet ederler ki, Sultan Veled her mecliste pederi Mevlâna ile beraber bulunurdu, ve orada hazır bulunanların çoğu bunları birbirinin kardeşi zannederlerdi. Bundan başka Mevlâna Celâleddin hini tehhülünde on sekiz yaşında bulunuyordu. Sultan Veled büyüdüğü zaman pederinin gittiği her meclise onunla beraber gider ve mecliste pederinin yanbaşında otururdu.

(Devam edecek)

(*) - Bu medrese Karaman iç Kalesi yanında Karaman oğlu Alâeddin beye âit, üstü dilimli türbenin civarında idi.

Muhteşem kapısıyla gayet yüksek yonma taşdan bir minaresi vardı ki, Ereğlideki Ulu Cami ile Karamandaki İbrahim bey imareti minareleri bunu bize bugün hatırlatmaktadır.

Takriben 1928 tarihinde Hususî Muhasebenin Leinç Şirketiyle yaptığı bir mukavele mucibince bu muhteşem eserin taşları Karamanda yaptırılan ilk mekteb binasının inşaatına sarfedildiğini teessürle hatırlamalıyız.

Revümüzün 10 sayı ve 627-628 sayfalarında mütekaid doktor Kaymakam Azmi Avcı tarafından tavsif edilmiş bulunan (Emir Musa) medresesi budur.

Merhum Abidin Paşa Mesnevî şerif tercemesinde (C. 1 S. 8) Emir Musa'dan (Larrende zabiti deye bahseder.

M. Mes'ud Koman.